

ЧАСТОТА ТРАПЛЯННЯ АМБРОЗІЇ ПОЛИНОЛИСТОЇ НА ТЕРИТОРІЯХ РІЗНОГО ГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УМОВАХ С. ВЕПРИК ГАДЯЦЬКОГО РАЙОНУ

Оніпко В.В., Буханець Ю.О.
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Розселення адвентивних видів за межі їх природних ареалів - одна з найбільш актуальних проблем сучасної екології. У багатьох випадках це корисні види: поза своїм ареалом вирощуються культурні рослини, широке поширення отримала інтродукція агентів біометоду. Однак деякі із занесених видів стають злісними бур'янами, шкідниками сільського і лісового господарства, здійснюють шкідливий вплив на організм людини тощо. Яскравим прикладом експансії є поширення злісного бур'яну - *Ambrosia artemisiifolia* L. [4].

Дослідження показали, що для утворення однієї тонни сухої речовини амброзії полинолістої виносить із ґрунту 15,5 кг азоту і 1,5 кг фосфору, а також використовує близько 950 т води. На полях, які засмічені амброзією, погіршується якість польових робіт, особливо, під час збирання врожаю і проведення основної обробки ґрунту. На таких полях в зерні озимої пшениці на 0,5% знижується вміст білка, а його скловидність знижується на 1% [1].

Амброзія належить до тих бур'янів, що завдають шкоди не тільки сільськогосподарським культурам, а й безпосередньо здоров'ю людини. У надземній частині рослини міститься 0,014% ефірних олій, кверцетин, кумарин, псилостахіїн та багато інших складних сполук. Пилок рослин має чітко виражену сенсibilізуючу дію і є основною причиною виникнення полінозів у людей, схильних до алергії. Пилок амброзії є причиною виникнення багатьох алергічних захворювань, котрі об'єднані під назвою «поліноз» від англійського слова «pollen» — пилок. Ці захворювання відомі також під назвами «сінна лихоманка», «пилкова алергія», «сінна астма», «осіння пропасниця».

Амброзія - один із найбільш небезпечних в Україні карантинних бур'янів-алергенів, який із початку минулого століття пройшов усі етапи експансії: первинного проникнення, розселення та наступної натуралізації. Зараз вона засмічує 736 тис. га орних і необроблюваних земель у Криму та 19-ти степових і лісостепових областях нашої країни. На Полтавщині амброзія полиноліста поширена у 34 населених пунктах і засмічує значну площу ріллі та необроблюваних земель. Проблема поширення амброзії полинолістої є сьогодні однією з головних карантинних проблем Гадяцького району Полтавської області. За даними карантинної станції площа засмічення амброзією полинолістою в Гадяцькому районі складає 13,89 га, що становить 0,009% від загальної території району [3].

Враховуючи означені аргументи нами були проведені дослідження по вивченню поширення Амброзії полинолістої в умовах с. Веприк Гадяцького району. Рациональна боротьба з розповсюдження карантинного виду амброзія полиноліста можлива лише за умови досконалого вивчення морфо-біологічних, екологічних особливостей та особливостей вегетації виду. Саме тому нами були проведені польові дослідження у 2009-2011 роках по вивченню біологічних особливостей та розповсюдження амброзії полинолістої.

Програмою досліджень передбачалося:

1. Опис походження та шляхи експансії амброзії полинолістої в Україні.
2. Виявлення основних місць зростання амброзії в селі Веприк Гадяцького району.

3. Вивчення морфологічних, біоекологічних особливостей амброзії полинолістої.
4. Проведення фенологічних спостережень.

Амброзія, як чужинка, не має природних ворогів (тварини амброзію не їдять) і відзначається великою біологічною активністю. Вона здатна заглушити та витіснити не тільки культури, а й дикорослі рослини, захоплюючи таким чином нові земельні ділянки і площі. Спостерегаючи за амброзією можна сказати, що вона справжній „зелений агресор“. Успішно витісняє гравілат, вероніку, злаки, подорожник, ромашку, череду та рослини, які прикрашають ландшафт. Дані трирічних досліджень наведено в таблиці 1.

Таблиця 1.

Частота траплення амброзії полинолістої на територіях різного господарського призначення за роки дослідження, %

№	Територія локалізації амброзії	2009	2010	2011
1	Прифермова територія	38	29	30
2	Узбіччя доріг	16	18	20
3	Сільський парк	4	5	4
4	Пришкільна територія	2	1	1
5	Територія дитячого садка	0	0	0
6	Приватні господарства жителів	9	7	4
7	Новобудови	8	7	5
9	Сільськогосподарські поля	0	6	8
10	Пустирі, сміттєзвалища	23	27	28

Досліджуваний вид в околицях села в основному локалізована на узбіччях доріг, на стихійних сміттєзвалищах, пустищах, занедбаних сільських господарствах. Основний ареал амброзії с. Веприк знаходився в районі сільської ферми. Разом з цим яскраво прослідковувалася тенденція до швидкого поширення шкودочинного виду в сільськогосподарські угіддя (кукурудза, соняшник, ярий ячмінь, конюшина першого року вирощування, соя та ін.).

Так, якщо в 2009 році нами не було виявлено особин виду та території сільськогосподарських угідь, то за результатами проведеного дослідження в 2010 році частота траплення становила 6% від, у 2011 році частота траплення виду досягла 8% (табл.1), суттєво зросла кількість рослин на сміттєзвалищах та узбіччях доріг. Отже, найбільшу кількість рослин амброзії полинолістої було знайдено на території сільської ферми, але найбільші площі поширення амброзії полинолістої становлять необроблені території, з яких основне місце займають пустирі та сміттєзвалища. Незначні території амброзії займає на присадибних ділянках населення с. Веприк, але за даними трирічного дослідження простежується тенденція до їх зменшення завдяки карантинним заходам.

Отже, *Ambrosia artemisifolia* L. в околицях села Веприк в основному локалізована на узбіччях доріг, на стихійних сміттєзвалищах, пустищах, занедбаних сільських господарствах. Основний ареал амброзії с. Веприк знаходиться в районі сільської ферми. Дослідження сільськогосподарських угідь за останні три роки підтверджує, що амброзія на території дослідження набуває розселення та наступної натуралізації. Завдяки низькій конкуренції аборигенних видів, або ж сільськогосподарських культур,

найчастіше формуються угруповання на яких оселяються піонери в освоєній території менш вимогливі до водно-мінерального живлення та інших екологічних факторів.

Тому обґрунтування економічно ефективної й екологічно безпечної системи боротьби з амброзією полинолістою та іншими бур'янами на землях різного призначення є актуальним завданням вітчизняного землеробства. Успішне вирішення його буде сприяти покращенню фітосанітарного стану довкілля й підвищенню продуктивності ріллі.

Література

1. Дзыбов Д.С. Фитоценотический метод борьбы с амброзией полыннолистной – *Ambrosia artemisifolia* L. [Текст] / Д.С. Дзыбов // Теоретическиеосновыбиологическойборьбы с амброзией. – 1989. – Т.IV. – С. 227-229.
2. Мар'юшкіна В. Я. Моніторинг амброзії полинолістої: екологічні аспекти [Текст] /В. Я. Мар'юшкіна, І. М. Подберезко //Карантин і захист рослин. – 2009. – № 8. – С. 18-25.
3. Оніпко В.В. Біологічні особливості амброзії полинолістої та заходи боротьби з нею в агроценозах польових культур лівобережного лісостепу України: Автореферат /В.В. Оніпко. – Дніпропетровськ, 2002. – 17 с.
4. Раис Э. Аллелопатия, пер с англ. [Текст] /Э. Раис – М., 1978. – 197 с.

ВМІСТ ВІТАМІНУ С В ОВОЧЕВИХ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИНАХ

Оніпко В.В., Гнилосир А.В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Специфічна фізіологічна та біохімічна роль вітамінів є загальновідомою. Вітаміни – це низькомолекулярні органічні сполуки з високою біологічною дією, необхідні для нормальної життєдіяльності організму в малій кількості. Ендогенний синтез деяких із них, які здійснюється мікрофлорою тонкої кишки, не може задовольнити потребу організму у вітамінах і тому потрібне постійне надходження їх з продуктами харчування. Вітаміни потрібні всім, рослинам і тваринам, але різні біологічні види відрізняються між собою за здатністю до їх синтезу та використанням у біохімічних реакціях. Тому речовина, яка є „вітаміном“ для одного виду рослини чи тварини, не обов'язково повинна виконувати таку ж роль в іншому виді. Наприклад, вітамін С необхідно одержувати з їжею тільки людині, мавпам і морським свинкам. Багатьом іншим тваринам допомагають синтезувати його мікроорганізми шлунково-кишкового тракту. Основним джерелом вітамінів для людини є рослини й особливо овочі.

Вітамін С в організмі людини приймає участь в окислювально-відновних процесах як антиоксидант, у процесах тканинного дихання, поліпшує засвоюваність заліза, бере участь у забезпеченні біосинтезу нуклеїнових кислот, білків та інших сполук. Аскорбінова кислота підтримує в здоровому стані кровоносні судини, шкіру й кісткову тканину, нормалізує діяльність імунної, ендокринної та центральної нервової систем, сприяє кровотворенню та знешкодуванню й виведенню сторонніх сполук чи отрут. Аскорбінова кислота або вітамін С, відноситься до групи водорозчинних вітамінів, не синтезується в організмі. Це ключовий компонент систем антиоксидантного та імунного захисту організму, сприяє оптимальному перебігу тканинного обміну. Вітамін С (аскорбінова кислота) сприяє підвищенню опірності організму до інфекцій та несприятливого впливу зовнішнього середовища, підвищує адаптаційні можливості організму, неспецифічну резистентність організму, має антидотні властивості, чинить про-